

Adolygiad o'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd

Crynodeb Gweithredol

1. Nodau a methodoleg yr ymchwil

- 1.1 Mae'r sector bwyd a diod yn sector sy'n flaenoriaeth i'r economi yng Nghymru. Comisiynodd Is-adran Fwyd Llywodraeth Cymru adroddiad Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth yn amlinellu canfyddiadau adolygiad o'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd. Ymchwilwyr cymdeithasol Llywodraeth Cymru o'r Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi a gynhaliodd yr adolygiad. Bydd canfyddiadau'r adolygiad hwn yn helpu i gyfrannu at benderfyniadau ynghylch cymorth i fusnesau yn y dyfodol, ac wedi hynny, bydd yn cyfrannu at y gwaith o ddatblygu cynllun gweithredu a strategaeth newydd Llywodraeth Cymru i gefnogi diwydiant bwyd a diod Cymru ar ôl 2020.¹
- 1.2 Prif nod yr adolygiad hwn oedd cael syniad ynghylch pa mor effeithiol yw'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd. Yn fwy penodol, amcanion yr adolygiad oedd cael barn gan amryw o randdeiliaid y mae eu busnesau wedi cael cymorth gan y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd neu sy'n cael cymorth o'r fath, yn ogystal â'r rhai hynny sy'n cefnogi'r broses o gyflwyno'r Cynllun er mwyn:
- mesur bodlonrwydd â'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd ac asesu pa mor effeithiol y mae'r cynllun wedi bod ar gyfer busnesau
 - deall y meysydd sy'n gweithio'n dda ac unrhyw feysydd allweddol y mae angen eu gwella
 - helpu i flaenoriaethu a datblygu cynlluniau cyllido yn y dyfodol.
- 1.3 Mae'r adroddiad hwn wedi'i seilio ar ganfyddiadau arolwg ar-lein, a anfonwyd at sampl o fusnesau sydd wedi bod yn cael cymorth gan y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd neu sy'n cael cymorth o'r fath, a chyfweliadau ansoddol â sampl o'r busnesau hynny, yn ogystal â chyfweliadau â swyddogion cymorth busnes Llywodraeth Cymru (Rheolwyr Busnes - Bwyd) a Cywain.²

Dulliau

- 1.4 Defnyddiwyd y dulliau canlynol ar gyfer yr ymchwil hon:
- Arolwg ar-lein, a anfonwyd at bob sefydliad sydd wedi cael cymorth gan y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd. Roedd yr arolwg yn fyw rhwng 8 Tachwedd 2018 a 24 Ionawr 2019.

¹ [Strategaeth a Chynllunio at y Dyfodol ar gyfer Bwyd a Diod yng Nghymru](#) [Agorwyd: 05/04/2019].

² Un o brosiectau Menter a Busnes yw [Cywain](#), sy'n ceisio helpu i ddatblygu cynhyrchion neu farchnadoedd newydd ar gyfer cynnyrch cynradd amaethyddol neu bysgodfeydd. [Agorwyd: 29/04/19].

- Cyfweiliadau dros y ffôn â sampl o randdeiliaid sydd wedi cael arian gan y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd. Cynhaliwyd y cyfweiliadau hyn yn ystod mis Chwefror/Mawrth 2019.
- Cyfweiliadau dros y ffôn â swyddogion cymorth busnes Llywodraeth Cymru (Rheolwyr Busnes - Bwyd) a Cywain. Cynhaliwyd y cyfweiliadau hyn yn ystod mis Mawrth 2019.

- 1.5 Nod yr arolwg ar raddfa fach oedd ceisio casglu safbwyntiau a phrofiadau am y broses ymgeisio a'r buddsoddiad yn eu prosiectau, gan y busnesau a oedd yn cael cymorth. Cynhaliwyd cyfweiliadau unigol ar ôl yr arolwg, er mwyn i'r ymchwilwyr allu holi'r busnesau am eu barn a'u profiadau yn fwy manwl. Roedd y cyfweiliadau'n cynnwys cwestiynau am effaith y cymorth a syniadau ar gyfer gwella yn y dyfodol.
- 1.6 Roedd y gyfradd ymateb i'r arolwg ar-lein yn wael. Roedd hyn yn golygu mai nifer bychan iawn o ymatebion a gafwyd i'r rhan fwyaf o'r cwestiynau; felly dylid bod yn ofalus a pheidio â gorbwysleisio canfyddiadau'r arolwg. Nid oedd yr adolygiad wedi cynnwys busnesau a oedd wedi ymgeisio ar gyfer y cynllun, ac yna naill ai wedi tynnu eu cais yn ôl neu wedi cael eu gwrthod. Nid yw barn y grŵp rhanddeiliaid penodol hwn wedi'i nodi, a gall barn a phrofiadau'r grŵp hwn fod yn wahanol.

2. Prif ganfyddiadau

Canfyddiadau o'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd

- 2.1 At ei gilydd, roedd y busnesau bwyd a oedd wedi derbyn y cymorth gan y cynllun o'i blaid. Dywedodd y rhan fwyaf o'r bobl a gafodd eu cyfweled eu bod yn fodlon iawn ar y canlyniadau roeddent wedi'u cyflawni o ganlyniad i'r cynllun. Yn y cyfweiliad, gofynnwyd beth oedd pobl yn credu a oedd wedi gweithio'n dda gyda'r cynllun; y prif feysydd a nodwyd oedd twf busnes a chymorth gan Lywodraeth Cymru.
- 2.2 Gofynnwyd i'r rheini a gafodd gyfweiliad beth oedd wedi'u cymhell i wneud cais am gymorth. Yn gyffredinol, roedd y rheini a gafodd eu cyfweled yn credu bod y cynllun yn llenwi bwloch gan nad oedd llawer o ddewisiadau cyllid addas ar gael. Soniodd un Rheolwr Busnes - Bwyd hefyd am yr angen am y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd, gan ddweud bod y cynllun yn 'boblogaidd dros ben' gyda gormod o geisiadau ym mhob rownd. Dywedodd mai un o gryfderau'r cynllun ydy lefel uchel yr ymgysylltu rhwng busnesau yng Nghymru a'r cynllun.

Cymorth/Cyfathrebu

- 2.3 Hefyd, gofynnwyd i'r rheini a gymerodd ran yn y cyfweiliadau sut byddent yn disgrifio'r gefnogaeth gan swyddogion Llywodraeth Cymru. At ei gilydd, roedd y sylwadau a wnaed yn gadarnhaol. Cafodd hyn ei adlewyrchu yn yr ymatebion i'r arolwg hefyd. Wrth holi i ba raddau roeddent yn cytuno neu'n anghytuno eu bod yn fodlon â'r gefnogaeth a gawsant yn gyffredinol, roedd 9 (o 11) o'r ymatebwyr yn cytuno eu bod yn fodlon â'r gefnogaeth yn gyffredinol. Dywedodd y rhan fwyaf o'r rheini a gymerodd ran yn y cyfweiliadau fod cael un person cyswllt [rheolwr busnes bwyd] wedi gweithio'n dda. Mae'r rheolwyr busnes - bwyd yn cefnogi'r busnesau yn eu rhanbarth o ddydd i ddydd. Dywedodd sawl un a gafodd ei gyfweled bod hyn yn 'gweithio'n wych'.

Effeithiau

- 2.4 Y prif ganfyddiad oedd bod y naw a gafodd eu cyfweled wedi dweud eu bod wedi cyflawni'r hyn roeddent wedi disgwyl ei gyflawni gyda'r cynllun. Roedd enghreifftiau o'u cynlluniau prosiect yn cynnwys symud i eiddo newydd, prynu offer newydd ac adeiladu cyfleusterau newydd. Yn y cyfweiliadau â busnesau bwyd, gofynnwyd yn fwy penodol am eu hargraffiadau o'r effeithiau ar eu busnesau o ganlyniad i'r cynllun. Y pedair prif thema a drafodwyd oedd; cyflogaeth, hyfforddiant, trosiant a chynaliadwyedd amgylcheddol.

2.5 Soniodd y rhan fwyaf yn y cyfweiliadau fod cyflogaeth wedi cynyddu o ganlyniad i'r cymorth gan y cynllun. Soniodd y rhan fwyaf hefyd eu bod wedi rhagori ar eu targed ar gyfer nifer y gweithwyr newydd. Dywedodd rhai yn y cyfweiliadau eu bod wedi cynyddu eu hyfforddiant o ganlyniad i'r cymorth gan y cynllun. Dywedodd rhai mewn cyfweiliadau fod hyfforddiant 'yn rhan' o'r cynllun grant, a dywedodd rhai eraill eu bod nawr yn gallu cynnig rhagor o hyfforddiant. Roedd bron i bawb (8 o 9) a gafodd gyfweiliad wedi dweud bod eu trosiant wedi cynyddu o ganlyniad i'r cynllun. Dywedodd bron i bawb (8 o 9) a gafodd eu cyfweld eu bod wedi cynyddu eu cynaliadwyedd amgylcheddol mewn rhyw ffordd. Y prif themâu oedd effeithlonrwydd ynni (goleuadau LED, paneli solar), effeithlonrwydd gwastraff (prosiectau ailgylchu, defnyddio llai o blastig) a chynnal newidiadau yn y tymor hir.

Meysydd i'w gwella

- 2.6 Y tri phrif faes a nodwyd fel meysydd i'w gwella gan y rheini a gymerodd ran yn yr ymchwil oedd y broses ymgeisio, y broses hawlio a chyfathrebu â Swyddogion Llywodraeth Cymru.
- 2.7 Soniodd nifer yn y cyfweiliadau ac yn yr arolygon fod y broses ymgeisio'n cymryd llawer iawn o amser a'i bod yn anodd. Ar ben hynny, dywedodd y rheini a gafodd gyfweiliad fod yr amser a gymerwyd i ddyfarnu'r grant yn rhy hir. Dywedodd un swyddog cymorth mai'r brif her ydy 'ceisio darbwyllo busnesau i ddal ati a buddsoddi'r amser yn hyn'. Dywedodd pan fydd ymgeiswyr yn gweld y broses ymgeisio a'r amserlenni dan sylw eu bod yn 'digalonni' a'i bod hi'n anodd iawn annog busnesau i weld y cynllun fel cyfle.
- 2.8 Ar ddechrau eu prosiectau, ar ôl i'r grant gael ei ddyfarnu, mae busnesau yn cynllunio pryd byddant yn gwario'r arian (e.e. ar offer newydd) ac wedyn maent yn cyflwyno'r dyddiadau pan fyddant eisiau hawlio cyfran o'r arian hwnnw'n ôl. Ar gyfer y rhan fwyaf o'r rheini a gafodd gyfweiliad, roedd yr amserlenni a oedd ynghlwm wrth y broses hawlio yn heriol. Soniodd y mwyafrif am oedi hir cyn cael hawliadau yn ôl a oedd, maes o law, yn arafu prosiectau a oedd yn 'rhwystredig' ac yn 'heriol'. Roedd y rhan fwyaf a gafodd gyfweiliad hefyd yn dweud bod y broses hawlio yn gymhleth. Ar ben hynny, dywedodd rhai a gafodd gyfweiliad bod diffyg hyblygrwydd y cynllun a'r broses hawlio yn benodol, yn hollol wahanol i gyflymder eu busnesau wrth iddynt dyfu.
- 2.9 Roedd pump (o'r naw) a gafodd gyfweiliad wedi dweud bod y cyfathrebu â swyddogion Llywodraeth Cymru yn anghyson. Mae 'swyddogion Llywodraeth Cymru' yn cyfeirio at y cysylltiadau roedd gan fusnesau bwyd gyda swyddogion nad oeddent yn Rheolwyr Busnes - Bwyd. At ei gilydd, y prif ganfyddiad oedd bod swyddogion Llywodraeth Cymru yn barod i helpu; serch hynny, roedd materion ynghylch diffyg cysondeb yn nhimau Llywodraeth Cymru.
- 2.10 Yn olaf, gofynnwyd i'r swyddogion a oeddent yn teimlo bod unrhyw fylchau neu gyfyngiadau yn y cymorth a oedd yn cael ei ddarparu gan y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd ar hyn o bryd. Roedd dau a gafodd gyfweiliad wedi sôn y byddai amrywiaeth ehangach o gymorth o fudd i fusnesau bwyd. Ar hyn o bryd, buddsoddiad cyfalaf mae'r cynllun yn ei gefnogi gan fwyaf. Soniodd un a gafodd gyfweiliad fod arbenigedd technegol a rheoli prosiectau yn feysydd lle mae angen cefnogaeth ychwanegol, a soniodd y llall am gefnogaeth marchnata.
- 2.11 Dywedodd un swyddog cymorth fod rhai busnesau, yn enwedig busnesau llai, ddim yn gwneud cais am gymorth drwy'r cynllun. Roedd yn awgrymu efallai fod hyn oherwydd y canfyddiad ymysg busnesau llai bod y cynllun ar gyfer cwmnïau mwy yn hytrach na busnesau llai fel nhw. Roedd y ddau swyddog cymorth o Cywain yn awgrymu felly y byddai 'potiau llai o arian' ar gyfer cwmnïau bach yn fanteisiol.

3. Casgliadau

- 3.1 At ei gilydd, roedd gan y rheini a gymerodd ran agwedd ffafriol tuag at y cynllun. Yn gyffredinol, roedd teimlad bod cryfderau'r cynllun yn fwy nag unrhyw anawsterau a gafodd y rheini a gymerodd ran. Dyma oedd y prif gryfderau a nodwyd; yr allbynnau mae busnesau wedi'u cyflawni o ganlyniad i gymorth gan y cynllun, y cymorth buddiol gan Lywodraeth Cymru, a'r effeithiau uniongyrchol roedd y

rheini a gymerodd ran yn yr ymchwil yn dweud eu bod wedi deillio o'r cynllun, fel mwy o gyflogaeth, hyfforddiant a chynaliadwyedd amgylcheddol.

- 3.2 Mae'r elfennau hyn yn cyfrannu at boblogrwydd y cynllun ymysg y rheini a fu'n cymryd rhan yn yr ymchwil, a oedd yn teimlo ei fod wedi llenwi bwlch yn y cymorth sydd ar gael i fusnesau bwyd a diod Cymru. Fodd bynnag, nodwyd rhai meysydd i wella'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd hefyd. Y tri phrif faes a nodwyd fel meysydd i'w gwella gan y rheini a gymerodd ran yn yr ymchwil oedd; amserlen y broses ymgeisio, y broses hawlio, a chyfathrebu â swyddogion Llywodraeth Cymru.
- 3.3 Er gwaethaf yr heriau a nodwyd gan y rheini a gymerodd ran yn yr ymchwil, roedd y mwyafrif yn teimlo bod y Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd wedi bod o fudd enfawr i fusnesau yng Nghymru a'i fod wedi cael effaith gadarnhaol ar y busnesau hynny a oedd wedi derbyn cymorth. Dywedodd y rheini a gymerodd ran yn yr ymchwil y byddent yn hoffi gweld buddsoddiad mewn mathau eraill o gefnogaeth yn y dyfodol, fel hyfforddiant a rheoli prosiectau.

Awdur yr Adroddiad: Garratt, Elspeth

Adroddiad Ymchwil Llawn: Garratt, E., (2019). Adolygiad o'r Cynllun Buddsoddi mewn Busnesau Bwyd. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, adroddiad Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth rhif 29/2019

Ar gael yn: <https://llyw.cymru/cynllun-buddsoddi-mewn-busnesau-bwyd-adolygiad>

Safbwyntiau'r ymchwilydd sy'n cael eu mynegi yn yr adroddiad yma, ac nid ydynt o reidrwydd yn cynrychioli safbwyntiau Llywodraeth Cymru.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Elspeth Garratt

Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth

Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi

Llywodraeth Cymru, Parc Cathays

Caerdydd, CF10 3NQ

E-bost: elspeth.garratt@llyw.cymru

OGL © Hawlfraint y Goron ISBN Digidol 978-1-83876-431-9